

MAYALARDAN GÜNÜMÜZE MEKSİKADA SERAMİK VE SERAMİK HEYKEL SANATI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof.Dr. S.Sibel SEVİM*
Yrd.Doç. Cemalettin SEVİM**
Araş.Gör. Öznur YILDIRIM***

ÖZET

Seramik var olduğundan bu yana çeşitli kültürlerin birikimleri ile farklı formlarda vücut bulmuştur. Meksika seramikleri üzerinde yaşadığı çok renkli kültürlerin etkisiyle Orta Amerika'da çok önemli bir yere sahip olmuştur. Maya ve Aztek kültürünü içinde barındıran sanat anlayışı ile günümüz Meksika seramik heykel sanatının da temelleri oluşturulmuştur. "Anadolu ve Orta Amerika Ülkelerindeki Geleneksel Seramik El Dekorlarının Karşılaştırılması" isimli, (1306E224 numaralı) Anadolu Üniversitesi Yayın ve Araştırma Teşvik Projesi kapsamında Meksika'ya yapılan araştırma gezisinde Meksika seramikleri ve Meksika'da seramik heykel sanatı tarihsel süreç içerisinde incelenerek günümüz çağdaş örneklerine kadar değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Ceramic come into existence with the accumulation of various cultures in different forms since the obtaining. Mexican ceramics has been a very important situation in Central America under the influence of a very colorful culture. Today's Mexican ceramic sculpture with view of art host Mayan and Aztec culture foundations were created. " Comparison of Anatolia and Central American countries Traditional Ceramic Hand Decoration " view, (1306E224 number) Anadolu University Publications and Research Promotion Project in Mexico research trip to Mexico in ceramics and Mexican ceramic sculpture in the historical process by examining the contemporary instances up was evaluated.

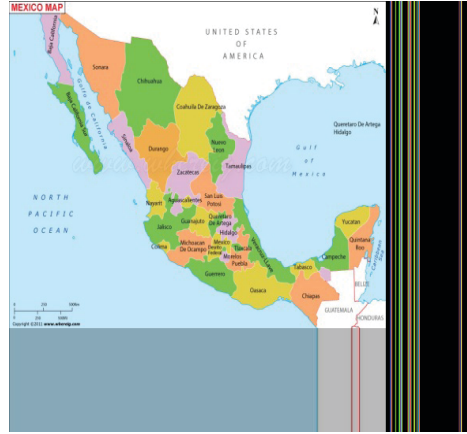
Anahtar kelimeler: Meksika Seramikleri, Maya Kültürü, Seramik Heykel
Keywords: Mexican Tiles, Mayan Culture, Ceramic Sculpture.

Meksika'da geleneksel seramik sanatının temelleri Maya kültürüne dayanmaktadır. Bilindiği gibi Mayalar' da seramik sanatının yanında heykel sanatının da güçlü ve etkili olmasından dolayı, aralarında etkileşimler olduğu görülmektedir. Bu nedenle Meksika seramikleri geleneksel kap kacak kapsamının dışında heykelsi görünüm veren unsurları da üzerinde taşımaktadır (Görsel 1).

* Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü - sssevim@anadolu.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü - csevim@anadolu.edu.tr

*** Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü - oznuryildirim@anadolu.edu.tr

Görsel 1: İnsan başı formunda seramik kap, Meksika Antropoloji Müzesi
(Fotoğraf: Öznur Yıldırım)

Bildiğimiz çömlekçi ürünleri genellikle küpler, vazolar, çanak çömlekler, saklama kapları gibi klasik ürünlerdir. Bu ürünler üzerindeki biçimler; tutamak, emzik, kapak, kulp gibi parçalardan oluşmaktadır. Meksika çömlekçiliğinin; değişik tekniklerle oluşturulması, üzerlerinin değişik yöntemlerle süslenmesi, parçaların kaplar üzerine yerleştirmeleri ve kaplara verilen teknik özellikler onların kimliğini oluşturmaktadır. Bir ürünün kimliği, içinde bulunduğu kültür ile yakından ilgilidir. Sanatçı veya zanaatkar yetişirken düşünce ve ustalık olarak içinde bulunduğu toplumdan beslenerek eserlerini üretir. Farklı kültürlerde yapılan çömlekçilik gibi geleneksel üretimlerde, şartlara ve beklentilere göre değişik tasarımlarla farklı algısal değerlere ulaşılabilir. Bu aşamada bazen sanatsal değerler ön plana çıkarken bazen de fonksiyonel değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Görsel yapıdaki algısal değerleri oluşturan en önemli özellikler boyut, biçim ve formu oluşturan dekorun yanında parçaların uyumudur. Bu bağlamda geleneksel seramik sanatı denildiğinde çok fazla bir beklenti içinde olunması düşünülemez. Gelenekselden beklenti; belirli geleneğin, kültür ve dönemin değerlerini taşımasıdır. Geleneksel üretimlerden kültürel yapısının dışında farklı üretimler beklemek yanlış olur. Çünkü ondan sonrası çağdaşığa ve çağdaş yorumlamalara girer. Bu üretimlerin değerlendirilmesi de farklı bir bakış açısı gerektirmektedir.

Görsel 2: Meksika haritası (<http://www.thinglink.com/scene/365590627666100225>)

Bazı sanatlar vardır ki çok eski kültürlerin temelleri üzerine kurulmuşlardır. Bu sanatlar; üzerinde kurulduğu kültürlerin yaratıcı zenginliği ile beslenerek günümüze kadar gelmişlerdir. Tabii ki her sanat dalının üzerine kurulduğu kültür her zaman çok zengin ve yaratıcı olmayabilir. Bu durumda önemli olan, o ülkenin geleneğinin ve kültürünün sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara taşınmasıdır.

Orta Amerika ülkesi olan Meksika; Maya ve Aztek kültürlerinin üzerine kurulmuş bir ülkedir. Bu ülkenin halkı genellikle aynı kültürden gelen insanlardan oluşmaktadır. (Görsel 2) Meksika çömlekçiliğini ve seramiklerini incelediğimizde Mayaların ve Azteklerin kültürel ve sanatsal etkisinin baskın olduğu görülmektedir. Mayalar M.Ö. 600- M.S. 900 yılları arasında varlıklarını sürdürmüş, matematik, bilim ve teknolojide yetkin, gelecek dönem uygarlıklar üzerinde etkisi olmuş bir dönemin toplumu ve kültürüdür. Varlığını sürdürdüğü dönemde yüksek kültür ve değerlere sahip olduğu bilinen ve bilim insanlarınca da onaylanan mayalar; geleneksel çömlekçiliğin yanında seramik heykeller ve değişik özellikleri olan seramik eserler üretmişlerdir.

Meksika’ da Maya seramiklerinin yapımı ve etkinliği, Maya kültürünün kuruluşundan Kolomb’un Amerika kıtasını keşfi öncesine kadar sürmektedir. Bu dönem seramikleri, torna tekniği kullanılmadığından, dönen bir tabla üzerinde, kırmızı ya da bej kil kullanılarak elle veya kalıp yöntemiyle yapılmıştır.(Görsel 3)

Görsel 3: Dekorlu maya kâseleri, Meksika Antropoloji Müzesi

(Fotoğraf: Öznur Yıldırım)

Görsel 4- 5: Farklı yapıda kap ayakları, Meksika Antropoloji Müzesi
(Fotoğraf: Öznur Yıldırım)

Maya seramiği, vazolar, çanaklar, ritonlar, mühürler, ocaklar, tabaklardan müzik aletlerine uzanan zengin bir çeşitlilik gösterir. Seramik eserlerin çoğu geometrik motiflerle bezenmiştir. Ayrıca bu eserlerde hayvan ve insanların temsil edildiği görülmektedir. Kalınlıkları fazla olmayan ince ve simetrik tarzda yapılan Maya seramiklerini genellikle cilalı, çok renkli ve bazen de tek rengin çeşitli tonlarıyla renklendirme tekniği kullanılarak hazırlanmış oldukları göze çarpmaktadır. Genellikle açık fırınlarda 800 °C varan derecelerde pişirildiği bilinen seramik eserlerdeki süslemeler maya yazısı ile yazılmış metinleri, soylularla, askeri olaylarla ilgili sahneleri

ve yöneticileri, doğüstü yaratıkların betimlemeleri tasvir edilir. Sanat eserlerinden bazıları soylularla imzalanmış olup ittifakları güçlendirmek üzere hediye olarak ya da mezarlara bırakılan ev eşyası olarak kullanılmıştır. Mayalar tarafından üretilen ve müzelerde sergilenen eserler görsel olarak incelendiğinde normal üretimlerin yanında genel klasik çömlekçiliğin üzerinde işler olduğu görülmektedir. Dekorlar ve işçilikler çok net ve temiz, her biri kendi içerisinde görsel bir anlam, içsel bir anlatımın taşıdığı duygusunu uyandırmaktadır. Ayrıca formların zarif destekler, meme formunda, hayvan ayağı şeklinde bacaklara sahip olması ve formların yerden yükseltilmesi onlara farklı görünüm kazandırmıştır. (Görsel 4- 5)

Mayalar yaptıkları seramik formlar üzerine insan, hayvan figürlerini ve güncel olayları rölyef ve resimsel olarak işleyerek yerleştirmişlerdir. Günlük kullanım kap kacakları dışında anlam ve görevler yüklenen maya seramikleri, fantastik yaratıcılık örnekleri ile dekorlu kaplar, ritonlar, insan ve hayvan silüetleri taşıyan kaplar ve heykeller olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Mayalar taştan yapılan maskelerin yanında seramikten çok karakteristik ve güçlü ifade anlamı olan maske örnekleri de yapmışlardır. Meksika'nın önemli kültür mirası olan seramik ve diğer malzemelerden yapılan maskeler "Anadolu ve Orta Amerika Ülkelerindeki Geleneksel Seramik El Dekorlarının Karşılaştırılması" isimli, (1306E224 numaralı) Anadolu Üniversitesi Yayın ve Araştırma Teşvik Projesi kapsamında Meksika'ya yapılan araştırma gezisinde en dikkat çekici objeler arasındadır.(Görsel 6)

Görsel 6: Seramik maske, Meksika Antropoloji Müzesi (Fotoğraf: Öznur Yıldırım)

Meksika seramikleri İspanyolların 16.yüzyılda İspanya'nın Meksika'yı işgal etmesiyle Avrupa ve İspanyol kültürünün etkisi altına girmiştir. Daha önce sırsız olarak yapılan seramiklerde sır kullanılmaya başlanırken şekillendirmelerde el üretiminin yanında, torna da kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte klasik formların yanında Avrupa etkisindeki formlarda yapılmıştır. İspanyol ve Avrupa kültürünün etkisiyle seramik dekorlarında ve renklerinde değişimler olmuştur. Bu yeni etkileşime rağmen değişik bölgelerdeki yerel halk ve çömlekçiler geleneksel kültüre dayalı üretimlerini günümüze

kadar sürdürmeye devam etmişlerdir. Bugün hala Meksika'da geleneksel ve kendine has yöntemleri ile üretim yapan bölgeler bulunmaktadır. (Pueblo, Jelisco, Mepetec, Mexico, Guerrero, Guanajuato, Chihuahua, Chiapas ve Oaxaca) İspanyol işgalinden sonra Pueblo eyaletine İspanya'nın Talavera bölgesinden seramik ustaları gelerek mayolika tekniği ile düşük derecede pişirilen seramik kaplama karoları ve kullanım eşyaları yapmışlardır. Meksikalı ustalar tarafından benimsenen talavera seramikleri daha sonra Meksika kültürünün etkisiyle yeniden biçimlenip, başlangıçta mavi ve tonlarının üzerinde olan renkler sarı, kırmızı, siyah, yeşil ve mor olarak üretimini günümüze kadar sürdürmüştür.(Görsel 7)

Görsel 7: Talavera Seramikleri, Pueblo Meksika, (Fotoğraf: Cemalettin Sevim)

Geleneksel seramik üretimi yapılan Mepetec’te içi sırlı mutfak kapları (tencereler, kaseler, kupalar) kuru kafalar, fantastik öğelerle bezenmiş güneş, ay rölyepleri ve renkli boyanmış hayat ağaçlarının üretimi devam etmektedir. Diğer önemli bölgelerde de geleneksel kültüre bağlı üretimlerin sürdüğü bilinmektedir (Görsel8- 9).

Görsel 8-9: Geleneksel Metepec seramikleri, Metepec Meksika, (Fotoğraf: Öznur Yıldırım)

Meksika seramiklerinde geçmişten günümüze devam eden özelliklerden biri de; seramikten heykellerin yapılması ve bu heykellerde kültüre bağlı yaratıcı etkilerin sürdürülmesidir. Meksika seramik heykel sanatı Maya kültürüne dayanmaktadır. “Maya seramikçileri tanrılarını papazlar, yöneticiler ya da savaşçıların portreleri ile insansı bir biçimde ifade ederek, erişilebilir yapmışlardır. Aynı zamanda karmaşık anlamları hala anlayışımızı aşan gerçekçi ve alegorik figürler üreterek gelişimlerinde zarafet ve becerinin benzersiz ve güzel örneklerini veren Jaina mikro-heykellerini geliştirmişlerdir. Yapılan araştırmalar ilk mikro-heykellerin el ile biçimlendirildiğini, sonraki heykellerin ise kalıplar kullanılarak şekillendirildiğini ortaya çıkartmıştır.” (Rosario Guillermo, Brief Introduction to the History of Sculpture in Mexico s:33) (Görsel 10-11).

Görsel 10-11: Maya döneminden mikro seramik heykeller, Meksika Antropoloji Müzesi (Fotograf: Öznur Yıldırım)

Maya ve Aztek heykellerinin konusunu savaşçı tasvirleri, yerel tanrıların portreleri, kuru kafalar, mitolojik hayvanlar oluşturmaktadır. “Bunlarda sembolik içerik o kadar açık değildir ama bunlarda karikatür duygusu ve neşeli ironiler ön plandadır.” (Rosario Guillermo, Brief Introduction to the History of Sculpture in Mexico s:34) İspanyolların Meksika’yı işgalinden sonra inançlarda da değişiklikler meydana gelmiştir. Dini liderler seramik heykellerin yerel dini imgelerin kil ile geliştirilmesini yasaklayarak kültürel ve dini kimliklerinin yok olmasına neden olmuştur. Bu durumda seramik heykellerin yapım etkinliğini azaltmıştır. 1890 yılından sonra Meksika’nın zengin kültürünün farklılığını özellikle seramik heykeller olmak üzere seramik heykel sanatının gelişmesini sağlamak için girişimlerde bulunulmuştur. Sanat atölyeleri kurulmuştur. “Bu atölyelerde o dönemi yansıtan çok renkli kil heykelticiler üretmişlerdir. Bu eserler XX. yüzyıl başladığında hala az da olsa üretilmekteydiler. Küçük boyutlarda ünlü insanların figürleri ve görevlilerin büstleri, “popüler tiplerin” figürleri seramik sırlar, oksitlerle süslenip, fırınlanmışlardır” (Rosario Guillermo, Brief Introduction to the History of Sculpture in Mexico s:34).

Görsel 12: Ecos Ceramic, Jorge Marin, Escriba 2004

(Museo de Arte de la Secretaria de Hacienda y Credito Publico, 2011, p:15)

Günümüz Meksika’sında seramik heykel sanatı çağdaş sanatçıların yorumları ile güncel yaşam içinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. 1950’lerden günümüze kadar Meksiko City’de farklı boyutlarda geleneksel ve çağdaş heykel yapan sanatçılar bulunmaktadır. Bu sanatçılardan Ingrid Sukaer, Juan Cruz Reyes, Ceferino Colinas, Carlos Bracho, Mardonio Magaña ve Germán Cueto gibi diğer pek çok heykeltıraş ulusal akıma kendini adanmış ve seramik eserler üretmişlerdir. “Seramik heykel alanındaki bir sonraki ve son önemli etkileşim ise altmışlı yılların başında, diğerinin arasında bahsedebileceğimiz Graciela Diaz de León, Jorge Wilmot, Humberto Naranjo ve Hugo Velásquez gibi sanatçıların olduğu seramik için yeni bir coşkunun olduğu bir dönem vardır. Hepsi Avrupa’da, Japonya’da ve Amerika’da eğitim

görmüşlerdir. Meksika’da halen bilinmeyen yüksek sıcaklıkta seramik alanında öncü işler yapmışlardır. Çoğunlukla dekoratif nesnelere ve kapların üretimine kendilerini adanmışlardır. Yeni seramik tekniklerini getirmenin yanı sıra çömlekçilik sahnesini zenginleştirerek “Stüdyo Çömlekçiliği” kavramını Meksika’ya tanıtmışlardır. Jorge Wilmot ve Humberto Naranjo Tonalá, Jalisco gibi çömlekçiler bölgesinin temsilcisi haline gelen seramik kavramına yenilikler katan ve yaratan zanaatkarlık atölyelerini kurmuşlardır.

Görsel 13: Paloma Torres, 2008 (De Arcilla y Fuego, Ceramica Escultorica, 2009, p:23)

Görsel 14: Rosario Guillermo, 2011 (Terra Ardiente, Rosario Guillermo, Escultura, 2012 p:37)

Görsel 15: Luis Carlos Barrios (De Arcilla y Fuego, Ceramica Escultorica, 2009, p:31)

Meksiko City’de Seramik heykel alanındaki bir sonraki ve son en önemli olay, yetmişlerin ortalarında, Gilberto Aceves Navarro’nun talebi ile Meksika Devlet Üniversitesinin Ulusal Plastik Sanatlar okulunda Seramik Heykel atölyesi kuruldu. 10 yıl boyunca eğitim veren okuldan seramik panoramasını yönlendiren nitelikli öğrenciler mezun olmuştur.

Günümüzde Meksika’da seramik heykel yapımı ve kültürü özünü kaybetmeden çağdaş bir bakış ile sürmektedir. Yeni ve farklı heykel malzemelerinin varlığı ve kullanılması, onların çok doğal olan kil ile seramik heykel yapmasını engellememiştir. Bu gün Meksikalı sanatçılar kilin kendi yapısı ve dokusu ile çağdaş dünyaya, çağdaş sanatlara seramik heykel algısı ve kültürünü sunmaktadırlar. Seramikçilerin yarattıkları ve destekledikleri, sanatsal bir gelenek ortaya çıkmıştır, bu yüzden geçmişten süregelen gelenekler Meksika Plastik Sanatı alanında her gün daha çok pekişerek estetik bir akım yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

- Artesanias de Mexico Con Mapfre, (2012) Mascaras, Mexico
- Çobanlı Z., Genç P. (2009). Yirminci Yüzyılda Geleneksel Meksika Seramikleri. Seramik Türkiye Dergisi No: 29 sy:134-139
- Guillermo, Rosario. (2010) Brief İntroduction To The History Of The Sculpture in Ceramic in Mexico.
- Lee Hun-Gook, You Hwa-Yeol. (2010) The Aesthetics of Mayan Civilization Reflected in Clay Dolls, Ceramics Technical, No:31 Sayfa:96-99
- <http://thematrix.sureste.com/cityview/cancun1/articulos/talavera.htm>
- http://centrodeartigos.com/articulos-utiles/article_105867.html
- <http://www.fusda.org/Revista25-26/Revista25-26EL%20ARTE%20POPULAR%20MEXICANO.pdf>
- <http://www.arqueomex.com/S2N3nDOSIER93.html>
- <http://www.profesorenlinea.cl/universalthistoria/mayas.htm>